

מציאות-האלוה בננו ובתוך העצמים, אבל לא ידע דבר על מציאות-האלוה כשלעצמו או מחוץ לעצמים, האלהים שלו אינו ניתן להכרה והדת נתפסת כהכרית-ליות, ואילו היגל אמר ובלעג, כי אם הדת מושתתת על הרגשת-חליות בלבד נמצא הכלב כטוב שבנוצרים, כי בו תקיפה הרגשה זו ואף הרגשת-נאולה לו מדי יספק רעבונו בנתתי נרם. היגל דוחה מעליו כל מדע המוותר על הכרית-האמת, הכרית-האלהים והמתמסמם בתופעות והרגשות וזר לו אלהים הניתן רק להשערות-ימה מתוך החקר. ועל כן שפך את לענו על האסכולה ההיסטורית, אשר אגרה את החומר הנסיוני ללא כוללות עיונית מוקדמת. לעומתו יתדעם סביני על הנאות נשולת-החקר של תורה-הדורות כלא מסד היסטורי.

היתה זו מחשבה צלחה של המחבר, אשר אמר להבליש את המלחמה הזו שבין שתי האסכולות, ביחוד שבין שליארמאכר והיגל – או בלשון הספר: שבין עולמו של האנקה ועולמו של היגל – על הרקע של אישיות שלישיית, כבירת-פעלים ורבותי היקף. בפרק הקובע את עמדתו של ניתח במלחמה הזאת למד המחבר, דבר מתוך דבר, הוא מקיש על העמדה הזו מתוך עמדתו של ניתח כלפי המחלוקת שנתגלעה בין חכמי-הטבע, אם ללכת מן הפרט אל הכלל, או להנות את הכלל כמלוא-משמעתו הפנימית ולהורות, כי אפשר מתוך הכלל לפתח קמעה-קמעה את הפרטים. ניתח עצמו נוטה לתפיסה האחרונה. אם נתרנס את המחשבות האלה ותחת המלה, פרטי נקבע את המלה הנאותה, נסיון או, חומר היסטורי וידענו, כי אילו בא ניתח להכריע בין היגל וראנקה היה נוטה לראשון. לאמרה שניתה היה חובע את הקפת-הכלל מלכת-חילה, שמתוכו נלמדים הפרטים; שלא כדרכו של ראנקה והדומים לו באסכולה ההיסטורית, אשר קיוו מתוך ההסתכלות הבודדת לחנע להשערת-הכלל. ויפה היא ההקבלה הזו כשהיא נעשית בפני הכתוב השלישי המכריע, כי דוקא ניתח יש לראות כמי שנכללו בו לאחדות גמורה שתי הגי-שות כאחת, כי הוא היה מעבר לפלוגתה התוצצת שבין דמויות-הגבולין, היגל וראנקה, בין העיון והנסיון, כי איש-ימאר היה פילוסוף והיסטוריון, איש השיטה ואיש הנסיון ואם משותפים לו ולהיגל הפנתאזום המוניסטי והערצת-שפינוזה, הרי משותפת לו ולראנקה העמדה התמימה כלפי ממשות החיונות וההנאה האמנותית מפרטים ה-Urphänomen שלו הוא בתוך הפינמן ולא בשלילתו המניעה לדי השלמה כדי התפתחות דיאלקטית כדרכו של היגל, ולא בהאצלה התיאולוגית שלו כתפיסתו של ראנקה.

הניגוד שבין היגל וראנקה אינו פוחת, אם גם היגל, עם כל העיוניות המובהקת, כבש לו בר נרחב בשדה-הנסיונות והחומר היסטורי רב יתר מכל פילוסוף-האידיאליזם הגרמני ואם כי ראנקה, עם כל העניניות שבה, שקד על העלאת האידיאות המרומזות בעבודת רב יתר מכל ההיסטוריונים של האוביקטיביזם כשם שאין הניגוד הזה פוחת לרגל הקרפה

”בין שני הרים”

נפשו כמשכילות המשוטת המתאמרת, למזג את דבר-האלהים עם בית-ארעי. הוחלה התעמקותו בפילוסופיה, פנה לחקר בלשני, נראתה ראשית-מגמה לטפל בתול-דות, רבו היסוסיו, אם רשאי הוא לבור לעצמו מלאכת-חולין. הוא כפוח להתפעלות דתית-רומנטית, נגלים סימנים לשהרריות, אולם ככל אשר יעבור לשדה-החקר ההיסטורי, כן מצטללת ומתחמנת עמדתו הרתית, באחד ממכתביו יאמר, כי אמנם יודע הוא נאמנה, אשר עליו לעבוד את האלהים, אולם טרם נגלחה לו הדרך-פולי-חנן. אפס הדרך נגלית ועמה תעודת-החיים, כי לא לרוחו היתה התיאולוגיה הרציונאליסטית ודעת-האלהים שלה ולא לרוחו היתה התסירות ותוי-תאלהים שלה והוא נכנס אצל החקר היסטורי, שמש-מעו השער תהא-האלהים.

סימון יביאנו בסודיה-האמוספירה הרוחנית של הימים ההם, עם עדויות מפי אישים חשובים נגלה אופיה של החקופה, עת-ההתעוררות, כששירת-הומירוס, ספרי אפלטון, התניך, הברית החדשה וכיו-נתי-פרקו ונתפצלו לכמה וכמה מקורות ומחברי-ים, נותחה שירת הניבלונגים, צפה ההש-ערה על ברית חדשה קדמונית שבעל-פה וכיוצא באלה, בתוך ההתעוררות זו נשר-שה מלחמת-ידעות וכיחוד תעסיקנו המל-חמה שבין האסכולה הפילוסופית מזה והאסכולה ההיסטורית מזה, תחילה לוח-מים שכס אחר מדעי-הטבע וההיסטוריה באויכם המשותף, הלא היא הפילוסופיה, שהעמידה בסכנה את החקר האמפירי (ויפה מעיר המחבר, כי שיתוף ענינים זה הוא בניגוד לזמננו, אשר בו אומרת הפילוסופיה לגשר בריביה-שיטות שבין מדעי הטבע ומדעי-התרבות). במלחמה זו מופיעים שני אישים גדולים, מיסד התיאור-לוגיה המודרנית שליארמאכר וגדול-המשפטים סביני הנלחמים שניהם, איש איש על דגלו, בתורתו של היגל והש-פעתה.

לנבי שליארמאכר אין האלהים ניתן להכרה, אמנם גם הדיאלקטיקה שלו קובעת את הזהות הטראנסצנדנטאלית של הריאלי והאידיאלי, אולם הזהות הזאת הולכת לאבוד ואינה זוכה – כמו אצל היגל – להתנברות דיאלקטית בסינתזה האחרונה. אצלו נוברת פעולת היסוד האינדיוידואלי והוא לו בעל ערך עצמי, בעוד אשר לנבי היגל אין האינדיוידואלי נחשב אלא בהיותו חלק מסוים ומעוגל של שיטה, מעגל במעגלים. לנבי שליארמאכר כל אדם מגלה בו בעצמו פעם אחת את האמנות ומיחס לו ערך עצמי שלא מבחינה תכליתית, בעוד אשר לנבי היגל אין ערכו מותנה אלא בהיותו שלב-שירת לתכליתיות. שליארמאכר ידע על

מתוך שקידה מרובה צורפו בספרו של ארנסט סימון*) בהרצאת-דברים נאמנה, אם גם מינעת לכאורה, פרטי-פרטיים העשויים להבריר את צדדיה-נגוד – ואף מעט צדדי-הקרבת – שבין ראנקה והיגל. יש בזה משום חלוקת-כבוד להיסי-פוריון הגדול – והוא העומד בטבור-ההתעני-נות ואליו נוטה המחבר – אם המחבר הרחיב כחריצות את מענין מחקרו והעמיק באהבה בכל פרט ועיר ומתוך תלוי-הפרטים עלתה לו המסכת השלימה, אם גם ירמה, שאין האישיות הגדולה הזאת ניתנת למיצוי-עררתום, כאשר חמיד נשצרת ועומדת תעלומת-ימה, שאין לרדת לסופה. כלומר – אין כונתו של המחבר ליטול את אבני-הגזית המחושבות-לחפארה של כותבי-התולדות ולהוציא אהר-אחד את נדי הרעיונים ולגבנם באורח מלאכותי כדי שיטה. הוא אומר ללכת בדרכי-ראנקה, שהיה נוהג שלא להרצות את רעיוני בני-בושם המופשט, מהיותם מעורים ומשולבים בעצם-ההרצאה של העובדות. המחבר אינו אומר אפוא לתת לנו תחילה את תורת-האידיאות של ראנקה, אלא את הדי-סטוריה שלהן. ראשונה הוא קובע את העובדא, כי בכל מפעלו של ראנקה שליטת-תאם גמור ומופלא ואין אנו נתי-קלים בו בהתפתחות רבת-נפתולים וחמו-רות כאשר הסכנו לראותה במפעלם של אחרים (שפינוזה, אפלטון וכו'), אלא מאז אתו בקולמוסו לא נשתנה מעמרו העשוי ללא דרנות, אם גם איכו דעות משלו נשתנו. לאמר: התהוותו של ראנקה האדם אינה נכנסת למפעלו והמחבר יוכיחנה כי התהוותו הו קדמה למפעל ושימשה לו תנאי מוקדם, וכאן מובלשת ראשית-הניגוד שבינו לבין היגל, אשר היה לפי התמר-רות והחליפות שחלו בהתפתחותו, תור ויוצק את האני שלו בדפוסי-העובדות. ראנקה עשוי לאחר גלוי-יעודו ללא תמורה ורק לפני היות הגילוי התחוללה בו מל-חמה פנימית, התאבקות שבין התיאולוגי וההיסטוריון שבו, אולם משנפלה התכרעה אין שוב מקום לדרנות או שנויים, מביתו, משפחת-כמרים, הביא רחשי-אמונה תמי-מה, בעוד אשר באסכולות ינעו מורי-התורה לחזק את האמונה בתוספת-סיוע של הרציונליזם וצצו תורות הבאות לפשר, בין הרונמטיקה של הברית החדשה ובין ניסוח מתוכם של קצת ממסקנות מדעי הטבע, פשרה שסופה בקונסטרוקציה של רציונליזם, שאין בו סתירה לתורת-ההתגלות. ראנקה שנקלע לבין התורות האלה – לא מצא בזה את סיפוקו, כי בחלה

*) Ernst Simon: Ranke und Hegel, Verlag R. Oldenbourg, München, 1928 – S. 204. –

של שניהם בעיני ירועים. לדוגמא:
התנודות-שני הם לאורתודוכסיה הפרוטסט-
טנטית מזה ולרומנטיקה המערפלת מזה.
בפרקים המוקדשים לתיאור-הסביבה
הרוחנית של מלחמת האסכולות והנרושים
לקוטי-מחשבה הבאים לשם הכהרת-יתר
ותיאור אישים רבים, אשר חלק להם במל-
חמת הרעות, ניתנה לתוספת-הבלטה הרצאה
על העמדה השונה של חסידו שתי האס-
כולות בשני עינים חשובים, שהיו או
שניים במחלוקת: שאלת אחור הבנסיה
ושאלת אחור החוקה האשכנזית. בעוד אשר
מההנליאנים הסכימו ואף חוללו את ההצעות
האלה, לחם שליארמאכר לאבטונומיה של

העדה כנגד אונס-המדינה, למבנה-שמלמטה
תחת המשטר-מלמעלה, לחהחברות תאי-
העדה האינדיבידואליים תחת קמרקטי-
תפילה. וסביני הבריו על הטעות הגסה
שבסברה, כי צפויה לו לכלל תנבורח
מחורבנס של החיים האינדיוידואליים. מל-
חמה היא בין הצנטרליזם והדיצינטרליזם
וכשם ששליארמאכר לחם נגד האוניה של
של הכנסיה וסביני נגד האוניה של המשפט,
כן לחם ראנקה נגד האוניה של המחשבת
הפילוסופית והיא אחת מנקודות המלחמה
הנכבדות שבין מחשבת-היגל ומחשבת-ראנקה.

(סוף יבוא)

ד. ש.

בין שני הרים

(סוף)

אחרי בירור התרכובת האישית של הפלוגות באה הקבלה שיטתית שבין תורת האיריאות של ראנקה לבין פילוסופית התולדות של היגל. שניהם ענינם בהיסטוריה, אולם בכל מהלך ההסבלה מורגש הניגוד שבין המוניזם ההגליאני לבין הדואליזם הראני קאי ("כנגד עולם האמת עומד העולם המדומה והוא מעמיק והולך עד היותו אפס, בעוד שהראשון סופו בעצם"). אמנם גם ראנקה, כמה לכוא מאחוריו הפרנוד באשר "תולדות האנושיות הנועשות חולכות ומשקיעות כמי מנוחות בצליל נועם בן אלפי דיסוננסים: שמים וארץ", אולם משהזקין הבין, כי רק הזיה היא זאת. לשניהם, לראנקה ולהיגל, ההופעה אינה ריאליטת תמימה, אולם מכאן ואילך, גיחסה של ההופעה לטרנס-צדנציה אין דעתם שות, כי תחת האידנטיות ההולכת ומתהווה של היגל, בא הדואליזם הבלתי דיאלקטי של ראנקה.

בשורה שלמה ועשירה של דוגמאות נבלטים הני-גודים. הנה, למשל, בעוד אשר במחלוקת לגתרי-קלוין ינקוט היגל עמדה ברורה לצדו של לגתר, ינהג ראנקה מדה של סבלנות, ובתור היסטוריון לא יקבע כל עמדה מכרעת. בקצת דוגמאות מובלטת קרבת התפיסה שביניהם: לשניהם נראה הגבור מתוך הזהות שבין הסובי-יקטיביות של האדם החפשי והאוביקטיביות של העולם ההיסטורי והגבור תלוי ברוח העולם, שניהם רואים את מות גבורים כשילוב רב תכונה בחליכות ההיסטוריה, לשניהם משמשים הנצחונות כביצוע המגמה ההיסטורית. וכאן מצביע סימון על סתירה מענינת בראנקה: מתוך הקבלה של תיאור אישים ידועים בספרים שונים שלו מוסבר, כי אישיות נראתה לו לראנקה בהופעת משנה: בהיותה משולבת בהליכות ההיסטוריה ובהיותה ערך כשלעצמו. כי עם כל ההסכמה שבינו לבין קצת דעות של היגל התנגד ראנקה להשפעתה של האישיות ומחה נגד התפיסה המיחסת רק לאיריאות חיים עצמיים ואינה רואה את האנשים אלא "כדמות-צללים או כללים אשר האיריאה מילאה אותם". דומה, כי שני דרכי הסבר לו לראנקה: המיטפיסיקה של האיריאות ככוחות יוצרים של ההווה ההיסטורית והפיסיקה של כוחות הטבע ההיסטוריים. ויפה העמיד סימון שני גירסאות משל שניהם, המשקפים זה לעומת זה את נגודי ראיתם: "האישים ההיסטוריים יוצרים את הזמן עצמו" (היגל), "אנשים גדולים אינם יוצרים את זמניהם, אך הם גם אינם נוצרים בידיהם" (ראנקה). כאן — תפיסת רקין וכאן תפיסת אכין. בשורה של דוגמאות מחוכמות הננו למדים, כי בערכובת ההנמקה התכליתית והסבתית אצל שניהם נבלטת תני-בורת היסוד התכליתית אצל היגל ושל הסיבתית אצל ראנקה. לגבי היגל אין ההיסטוריה אלא פשר-הרוח בזמן, בעוד אשר לראנקה חן פלוגתא של הרוח בזמן ורק לפעמים נגלית אצבע אלהים. אין ראני-קה מופיע כדיין מכריע וגם בראותו הופעה הנשקפת לו בניגוד למהלך גורל ההיסטוריה, הוא נוחג בה מרת סבלנות. בעיניו נחשבת ההופעה משום שהיא קיימת, בעוד אשר לגבי היגל אינה קיימת, משום שאיננה נחשבת לו.

הפרוצס הדיאלקטי אינו קשור בזמן, שהרי אינו אלא תהליך הגיוני שמהוץ לזמן מה שמרומז בשאי-פתו של היגל להברית את הזמן מתוך ההיסטוריה (סימון מעורר על מנהגו של היגל לנקוט בכתיבתו בזמן-הווה!). מתוך כך בא זלזול של היגל במהלך-ביו-גרפי, בבקורת החומר ההיסטורי, שהרי המסורת אינה בידו אלא כהומר למדרש, שהבקורת תורסת אותו. לא כן ראנקה, אשר כל מאוייו לתאר את המאורעות, האישים, הדברים כהויתם. לא חשובה לדידיה ההעריכה המיטפיסית של עם ותקופת, אלא האפשרות להגיע למקורות החקר, חשובה לו לא ההערכה הדיאלקטית אלא ההיסטורית מדינית של העובדות. כנגד המדרש הסמלני של היגל עומד המדרש ההיסטורי-רתי-בתי של ראנקה.

סימון מעיר על מקומה של האנלוגיה אצל שניהם. יש משום אי-עקביות בכוא היגל להעזר באנלוגיה ואי-העקביות הזו נובעת מתוך הכחינה המורפולוגית והתכניתית שלו. המורפולוגיה כופה ממילא את האנלוגיה, בעוד אשר לגבי התכליתיות אין מקום להקבלות של

מוסדם ומאוזר. אצל ראנקה האנלוגיה אינה בנמצא. במה דברים אמורים, באנלוגיה המאונכת, הבוררת הו' פעות דומות בנות תקופות שונות, מה שאין כן באנלוגיה המאוזנת הבוררת הופעות דומות בנות שעה ואף בנות חזרמנות אחת. הבלטת סוג זה של אנלוגיות יוצאת כאילו לרמוז על עקבות ההשנחה. בשורה ארוכה של משלים נראה את ראנקה — מה שלגבי היגל הוא, כמובן, כנרד הנסנע — והוא סוכר, כי אילו נפל מאורע זה או אחר ואילו לא מסרה זה או אחר, כי אָז אולי נשתנו פני הדורות. הוא תוֹר ועומד בפני מסרים והם מופלאים וללא הסבר והוא משתאה ומשתומם, שכן ההיסטוריה לא נסתייגה לו בשיטה פילוסופית בלהיגל, אלא נלויה ופתוחה בפני התרחשות, שאינה מוסכרת עד ופתוחה היא בפני התרחשות, שאינה מוסכרת עד תומה. והיא מסורה כולה לידי המסרה והאלהים. עם כל הסכמתו של ראנקה להתקדמות — וקרוב הוא בזה לחיגל — אין הוא מסכים לתורה האומרת, כי רוח העולם נעזרת במרמה ביצרי האדם השפולים, כדי להשיג את ההתקדמות. והתפיסה הזאת היא לו „חשנח שפלה של אלהים והאנושיות והיא עלולה בהרבה להביא לידי פנתיאזים". וזה לו תפיסת האנושיות באלהים המתהווה — כי מורדת בו ההכרה הדתית שלו, אמנותו באלהים אישי. הוא קובע הנבלה להתקדמות, הוא סביר בה בתחום הענינים החמריים ולא מכחינה מוסרית. בעצם, כל הקופה היא לו אבטונומית ואינה כאססופה נדרסת למצעדי ההתקדמות ומתוך הכרת השווי של הזמנים בפני אלהים גם הוא מבריה את הזמן מן ההיסטוריה.

חתימת הספר מוקדשת לעמידתו הדתית של ראנקה. המחבר מעיר על היחס הארוטי-מיסטי של ההיסטוריון אל חומר החקר והוא מנסה מתוך פרצופיהם של אישים המתוארים בספריו להכיר קוים אבטוביוגרפיים (ריקונסטרוקציה כזו היתה, לדעת המחבר, חשובה עד מאד) והוא מניע לכלל דעה, כי ראנקה לא רצה להבין את העולם מתוך כלל אחד ולא אמר לכי לוא אוחו בעיצוב דמות אחד, כי אם חקר ראשונה את כל השבילים והמשעולים וכתום הדרך הארוכה (בחיותו בן 85 שנה התחיל בכתיבת ספרו הענקי על תולדות העולם) סיכם את הדברים כהיותם, כי גם ברגעו האחרון לא היתה פרשת החיים מוגמרת בעיניו ועל כן לא אָבה להיות שופט ודיין ובניגוד להיגל, שהשקיף על פני הכל בשופרת הפונצפציה, היה ראנקה מה חוזר יום-יום ומשתאה לחידוש הבריאה ולמעשי-בראשית, מכלי לדעת את התעלומה. ואם גם חיגל ידע את האלהים וראנקה האמין בו יראה בו מחברנו פילוסוף, שהוא נדול על פני יריבו.